

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԱՐՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՅԻՑ.

„Եւրոպայի գրեթէ ամեն բազաւորութիւններն ալ միանգամայն սոսկալի հիւանդութեան մը հանդիպեր են այս միջոցիս, կրեւ օրագիրներէն մէկը. եւ այս հիւանդութիւնը տեւութեան զանձերուն պարպուիլն է: Ամենքն ալ մէկ ատենի մէջ հասկըցան որ իրենց զրամագլուխները ջարաջար վատնել են, եւ այժմ այնպէս շուարեր ու տարակուսեր են որ չեն վրտեր քէ ինչ կերպով իրենց չափազանց ծախքերուն առաջքը առնուն“:

Գաղղիոյ կայսրը յունուարի 22-ին, օրենսդրական ժողովոյն բացուած օրը, ճառ մը խօսեցաւ որ աւելի տեւութեան ծախքերուն ու եկամուտներուն վրայ էր՝ քան քէ ուրիշ քաղաքական խնդիրներու: Այն ճառին խօսքերը գովելէն չեն կշտանար Գաղղիացւոց եւ Անգղիացւոց օրագիրները, ինչպէս որ իրենց սովորութիւնն է՝ մեծամեծ նշանակութիւններ տալով անոր իմաստներուն: Գաղղիոյ տեւութեան զրամական վիճակը լազընելու ծանր ու դժուար գործը յանձնուած է Աշլի Ֆուլտ ոստիկանին. եւ նա խօսք տուեր է որ ասոր մէկ ճարը գտնէ՝ առանց նոր պարտքի ձեռք գարնելու. ամենքը կսպասեն որ տեսնեն քէ ինչ կերպով պիտի կատարէ Ֆուլտ իրեն խոստումը:

Իտալիոյ բազաւորութեան զրամական կարօտութիւնն եւս շատ մեծ է, այնպէս որ անցեալ 1861 տարւոյն պարտքը 700 միլիոն ֆրանքի կհասնի: Բայց Իտալացիք այս իրենց պարտքէն ազատելու հնարքը դիւրաւ կգտնեն՝ քէ որ այսպիսի պատերազմական սոսկալի պատրաստութեանց հետ չլինեն: — Ռիքազոլի իշխանը հրապարակաւ իմացուց խորհրդարանին քէ Հռովմի խնդիրը մօտ է Իտալացւոց ուզածին յարմար կերպով մը վերջանալու. բայց Պիոս Թ պապը ուրիշ մտքի վրայ կերեւի. այսինքն կարծէ քէ իւր աշխարհական իշխանութիւնը ձեռքէն ամենեւին պիտի չհրաւ: Գաղղիացւոց զօրապետին ու սպաներուն առջեւը խօսած ճառին մէջ ինքզինքը Գաւիք մարգարէին նմանցնելով ըսեր է անցածները քէ „Տարակուս չունիմ որ մեր բշխամիներն ալ Արիստոգոմիսն պէս իրենց հպարտ գլխովը ծառի հիւղերէն կկախուին ու չարաչար կկորսուին“: Արդէն Իտալիոյ մէջ կուսակցութիւն մը կամ ընկերութիւն մը սկսեր է ձեւանալ *փաստալիականութիւն* (փաստալիանիզմ) անունով, որոյ վախճանն է պապին ոչ միայն աշխարհական իշխանութիւնը առնուլ ձեռքէն, հապա նաեւ հասկըցնել ամենուն քէ պապը ամենեւին իրաւունք չունի ուրիշ քրիստոնեայ օրինաւոր եպիսկոպոսապետաց գործերուն խառնուելու: Կըսեն քէ այս ընկերութեան գլխաւոր տեղը Նափոլի քաղաքն է, եւ մինչեւ ցայժմ 5000 հոգիէն աւելի են ասոր անգամ գրողները: Մէկ դիէն պապը շինծու վստահութեամբ մը կըսէ ամենուն քէ „Մեք ոչ միայն մեր աշխարհական իշխանութիւնը ձեռքէ պիտի չհանենք, հապա նաեւ մեր ձեռքէն առնուած զաւառները նորէն մեզի պիտի դարձնենք. երէ ես չլինիմ ձեզի հետ, իմ յաջորդս անշուշտ կլինի, վասն զի Սիմոն մանկանացու է, բայց Պետրոսը անմահ“: Մէկալ դիէն Իտալացիք անհզին պատրաստութիւններ կտեսնեն Հռովմ ու Վենետիկը ազատելու, եւ

Կարիպալտին իւր կողմէն ձայն կուտայ անոնց զենք ու զօրք շատցընելու:

Աւստրիոյ կայսրը դեռ նոր գնաց, Վենետիկոյ զաւառները անձամբ աչքէ անցուց, բերդերուն ամրութիւնն ու զօրքերուն պատրաստութիւնը զննեց, եւ Վերոնայի մէջ այնպիսի սպառնալից խօսքերով ճառ մը խօսեցաւ որ Վենետիկի կայսերական լրագիրներէն ոմանք խոհեմութիւն անգամ չեն սեպած առանց փոփոխութեան տպագրելը: Լսելու բան է Վերոնային լրագրին ըսածը, — որ Աւստրիոյ տեւութեան այժմու ոստիկաններուն բերանը կհամարուի. „Թեպէտ եւ դիւանագետները (*տիֆլոմարները*) կպընդեն, կըսէ, քէ 1862 տարւոյս մէջ Եւրոպայի խաղաղութիւնը չարուիր, բայց կարծեմ քէ իրենք ալ չեն հաւատար իրենց ըսածին. . . մտքէ անգամ անցընելու բան չէ որ մեք այս տարի հանգիստ կարենամք կենալ: Իտալիոյ յառաջապահ զօրքին մէջ մէկ հրացանի պարպուածք մը բաւական է. խօկոյն պատերազմը կըացուի ու բոլոր Եւրոպա կտարածուի. . . Մեք պէտք է աղէկ գիտնամք որ պատերազմը խիստ մօտիկ է, եւ այս մեր դարուս պատերազմներուն վերջինը պիտի լինի: Յեղափոխութիւնը կուգէ որ Աւստրիան բոլորովին ջնջուի սրբուի տեւութեանց ցուցակէն. ատոր առջեւն առնելու է: Պետք է որ Իտալիոյ բազաւորութիւնն ու զեկտեմբերի 2-ին կառավարութիւնը (Գաղղիոյ տեւութիւնը) մեր շնորհիւր փճանան վերցուին աշխարհիս երեսէն“ եւ այլն: Տեսնեմք քէ Աւստրիոյ այս սպառնալից խօսքերուն ինչ պատասխան պիտի տան զօրծով Իտալիան ու Գաղղիան. տեղն է ըսելու քէ „Միք բանիւք շրջանց պատերազմ վճարիցի“:

Սամանեան տեւութեան քաշած զրամական նեղութեանը մէջ նոր երեւոյթ մը այս է որ Ֆուլտ փաշա վեզիրին խորհրդովն ու ջանքովը Տանկաց կարգադրողներն ալ իրենց հաւանութիւնը տուին մզկիթներուն կալուածները՝ այսինքն *վազրֆէները* ծախսին. բայց շատ մարդիկ կսպած կընեն քէ անոնց գնովն ալ մեծ ու զօրաւոր դարման մը պիտի չլինի տեւութեան զանձին աղքատութեանը:

Անգղիոյ ու Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ եղած զժողութիւնը դադրեցաւ, բայց նոցա մէջ կատարեալ համաձայնութիւն չինելը շատ դժուար բան է, եւ կրնամք վախճալ որ պատճառներ չպակսին անոնց նորէն իրարու հետ աւրուելու երէ երկու կողմէն խոհական մարդիկ անհոգութիւն ընեն: Անա արդէն Անգղիացիք զանգատ ունին որ Հիւսիսային Ամերիկացիք Հարաւային Նահանգաց նաւանագիստները պաշարեր կամ փակել են, որով իրենց առուստութիւն մեծ վնաս է:

Իսկ Ամերիկացւոց մէջի պատերազմը յիշուի սաքսոնական յամառութեամբ առաջ կըրբայ՝ առանց ամենեւին բռնաւարու կամ զաղրելու, եւ շատ դժուար է այժմէն գուշակելը քէ վերջապէս ո՞ւմ պիտի մնայ յաղթութիւնը: Վերջի լուրերէն կերեւի որ մեծ պատերազմ մը եղեր է, եւ հիւսիսայինք յաղթող գտնուել են:

ՀԱՆՆԵԼՈՒԿ.

Նա արեւու պէս փայլի,
Բայց յարեւէ զարհուրի.
Յորժամ խաւար տարածի.
Յայնժամ զըւարթ ծիծաղի: